

"דור שלישי הורס"...

הקלישאה אומרת שדור ראשון בונה,
דור שני שומר ודור שלישי הורס.
האם זה נכון גם ברובד הרוחני?

חוברת למרצה

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

פרשת בא

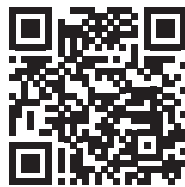
THE
SHLUCHIM
OFFICE

לזכות הרב יוסף וזוגתו מרת יעל ומשפחתם שיחיו מיכאלשוילי

לתרומה ולהקדשת שיעור לחץ כאן

או סרוק את הברקוד

לפרטים נוספים צור קשר באימייל INFO@JEWISHINSIGHTS.ORG
להורדת מערכי שיעור נוספים בקרו באתר WWW.JEWISHINSIGHTS.ORG

עימוד | מוסי וולוסוב
אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל ויסוצקי
אדמיניסטרציה | לוי שמטוב

ועדה מיעצת
הרב אשר דערן - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גוליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפסו, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמואל פרידמן - ב. בלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שווייץ

ספרדית
תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית
תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז
עימוד | לוי אלבז

פורטוגזית
תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישעי' דיין
עימוד | מייק קטן

רוסית
תרגום ועריכה | הרב אלכסנדר גרישין
עימוד | ח. וולף

משרד השלוחים
יו"ר | הרב גדליה שמטוב
פיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים
הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג
משתתף בעריכה | הרב שלום בער חזן

עברית
עריכה לשונית | הרב לוי שייקביץ
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית
תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב מענדל לברטוב

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי' במזמבא, הודו

© Published and Copyright 2024 by
Shluchim Office International

תוכן השיעור

5. א. כמה פעמים ירדו בני יעקב למצרים?.....

פרשתנו מתארת את גאולת עם ישראל ממצרים (מקור 1).

אדמו"ר הזקן שואל מדוע התורה מציינת פעמיים את ירידתם של ישראל למצרים? (בפרשת ויגש ובפרשת שמות. מקורות 2-3). ומסביר שבירידה למצרים היו שתי דרגות, ומכאן שגם ביציאה מהגלות יהיו שתי עליות, העלייה ממצרים שכבר התקיימה, והעלייה שעדיין חסרה - בגאולה השלימה. (מקור 4)

7. ב. המשמעות של שתי הירידות.....

בארץ ישראל ראו במוחש את התלות בה': מקור הפרנסה הוא בגשם שמגיע מהשמיים בזכות התפילות, ואילו במצרים הפרנסה הגיעה מהנילוס שעלה באופן 'טבעי' והשקה את שדות מצרים, מה שנתן מקום להרגיש ש'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה'.

את הירידה הרוחנית מארץ ישראל, שבה קיימת תודעה רוחנית גבוהה, למצרים בה הטבע הוא הנוכח - עשו יעקב ובניו.

הירידה הראשונה: יעקב ובניו ירדו ממקום שבו הקשר עם הקב"ה הוא בבחינת ראייה, למקום שבו הטבע מעלים על האלוקות. אך בתקופה הראשונה, עד שאחרון השבטים נפטר, הם עדיין זכרו את החיים בארץ, ושמרו על התודעה שה' בורא ומנהל את הטבע.

ירידה שנייה: לאחר פטירת אחרון השבטים, כבר לא היה מי שיספר על סוג החיים בארץ ישראל, וישמר את התודעה שה' מנהל את הטבע. בני ישראל כבר "לא ידעו את יוסף" לא חיו בתודעה שה' הוא השליט האמיתי, זה הביא לכך שקם עליהם מלך חדש שלא ידע את יוסף.

12. ג. שתי הירידות בעבודת האדם.....

יהודי מתחיל את היום בתפילה, ולאחריה הוא ממשיך בלימוד התורה, ואז לעיסוקים הרגילים (מקורות 6,7).

בקריאת שמע ובתפילת שמונה-עשרה הוא חש את הנוכחות של הרוחניות בחייו - זו התחושה הרוחנית של ארץ ישראל.

ירידה ראשונה: עם סיום התפילה, כאשר הוא פונה ללימוד התורה, הוא כבר לא חש את הרוחניות באופן של ראייה, אך זה עדיין קיים בתודעה שלו.

ירידה שנייה: בתום הלימוד, כאשר האדם יוצא האדם לעולם החולין, הוא יכול לשכוח מה' לגמרי, ולחשוב שההצלחה מגיעה לו בזכות עצמו.

ההוראה:

א. אמנם על האדם לסיים את התפילה, ולהמשיך לשגרת היום הרגיל. אך זה צריך להיעשות בהרגשה של "אנוס על פי הדיבור". ב. למרות הירידה, והחוסר בראייה ותודעה אלוקית, האמונה תביא את הגאולה.

פתיחה

בשיעור זה נחקור את המסע הרוחני של בני יעקב למצרים. נבחן את השאלה מדוע התורה מציינת פעמיים את ירידתם של ישראל למצרים, ונעמיק במשמעות של שתי הירידות הללו. נלמד כיצד הירידות הללו משקפות את המעבר מתודעה רוחנית גבוהה בארץ ישראל לתודעה טבעית במצרים, וכיצד הן משפיעות על עבודת האדם בחיי היום-יום.

השיעור לפרשת בא

משיחת שבת פרשת שמות ה'תשכ"ב, הנחה בלתי מוגה
שיחות קודש ה'תשכ"ב, עמוד 163 ואילך
בתרגום המערכת

[לשלימות הענין, עיין לקוטי שיחות חלק ט"ז, שמות ב'](#)

א. כמה פעמים ירדו בני יעקב למצרים?

בפרשתנו אנו קוראים על יציאת בני ישראל ממצרים.

מקור 1 ספר שמות, פרק י"ב, פסוקים כ"ט-ל"ג, מ"א

לתלמיד
עמ' 3

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וְה' הִכָּה כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל כִּסֵּאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֶמְהָ. וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל עֲבָדָיו וְכָל מִצְרַיִם וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין שָׁם מָת. וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם אַתֶּם גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עֲבַדוּ אֶת ה' כִּדְבָרְכֶם. גַּם צִאֲנֶכֶם גַּם בְּקִרְכֶם קָחוּ בְּאֶשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבְרַכְתֶּם גַּם אֹתִי.

...וַיְהִי בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.

היום ההיסטורי של חמישה עשר בניסן ב'תמ"ח (2448 לבריאת העולם), חתם מאתיים ועשר שנים של גלות בני ישראל בארץ מצרים, כאשר מתוכן מאה ושש עשרה שנים היו של שעבוד קשה (על פי דעות אחרות, רק שמונים ושש היו של שעבוד).

אולם כאשר נתעמק בלשון התורה, נראה שייתכן אמנם שיצאנו ממצרים – אך לא ממש הוצאנו את מצרים מתוכנו. הגאולה לא היתה גאולה שלימה, ולא סיימה לגמרי את הגלות. עד היום אנו 'יוצאים ממצרים', מתקדמים ושואפים ליום שבו נגאל לגמרי מהגלות.

כדי להבין זאת, עלינו לחזור מעט אחורה ולהבין מה התרחש בגלות מצרים.

בתחילת חומש שמות, אנו קוראים על גלות בני ישראל במצרים. החומש מתחיל בפירוט שמות בני ישראל שבאו מצרימה.

מקור 2 ספר שמות, פרק א', פסוק א'

לתלמיד
עמ' 3

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִמָּה. אֶת יַעֲקֹב, אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ.

לא צריכים להיות בעלי זיכרון מדהים כדי לשים לב שרק שתי פרשיות לאחור, בפרשת ויגש, התורה כבר מנתה את בני ישראל שירדו למצרים, וכמעט באותן המילים.

מקור 3 ספר בראשית, פרק מ"ו, פסוק ח'

לתלמיד
עמ' 3

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִמָּה, יַעֲקֹב וּבָנָיו. בְּכֹר יַעֲקֹב, רְאוּבֵן.

מדוע הפירוט מופיע פעמיים? אדמו"ר הזקן שואל את השאלה הזאת בספרו 'תורה אור':

מקור 4 תורה אור, שמות א', א'

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ פָּאוּ. הִנֵּה בְּפָרֶשֶׁת וַיְגַשׁ
נֶאֱמַר גַּם כֵּן וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה יַעֲקֹב וּבָנָיו. וְצָרִיךְ לְהִכִּין לָמָּה
הַכֶּפֶל בַּתּוֹרָה עֲנִין בּוֹאֵם מִצְרֵימָה?

לתלמיד
עמ' 3

וְהַעֲנִין, דִּהְיָה כְּתִיב יָרַד יִרְדְּנוּ כו' יְרִידָה אַחֵר יְרִידָה, וְכֵן בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וְגֵאֻלָּה כְּתִיב:
וְאֶנְכִי אֶעֱלֶךָ גַּם עֲלֶה כו' עֲלֶה נֶעֱלָה כו'. הִינּוּ ב' עֲלִיּוֹת שֶׁהוּא עֲלֹוֹי אַחֵר עֲלֹוֹי.

<< הרבי

שתי ירידות ושתי עליות

מבואר ב'תורה אור' וב'תורת חיים', שבגלות מצרים היו שתי ירידות, כמו שכתוב "ירד ירדנו"¹.
ומצד זה, מוכרח שגם בעליה מגלות מצרים, מוכרחים להיות שתי עליות, כמו שכתוב "ואנכי אעלה
גם עלה"². העלייה הראשונה הייתה כשיצאו ממצרים, והעליה השנייה תהיה בגאולה העתידה,
כמבואר שם.

לתלמיד
עמ' 3

כאשר אחי יוסף ירדו למצרים כדי לקנות אוכל, והם מספרים זאת ליוסף, הם מתבטאים במילים, "ויאמרו: בִּי
אֲדָנִי – יָרַד יִרְדְּנוּ בַּתְּחִלָּה לְשֹׁכֵר אֶכֶל". כאשר אלוקים מדבר עם יעקב ומעודדו לרדת מצרימה, הוא אומר לו, "אֲנֹכִי
אֲבִד עִמָּךְ מִצְרֵימָה וְאֶנְכִי אֶעֱלֶךָ גַּם עֲלֶה". בשני הפסוקים, הירידה והעלייה ממצרים מתוארות בלשון כפולה, "ירד
ירדנו", ו"אעלה גם עלה".

אדמו"ר הזקן מסביר, שזה לא סתם לתפארת המליצה, אלא רמז על ירידה כפולה למצרים, ועלייה כפולה ממנה.

ומזה מובן, שכל זמן שלא מגיעים לעליה השנייה בגאולה העתידה, עדיין לא יצאנו ממצרים
בשלימות. משום שבגלות מצרים הרי הייתה ירידה כפולה, ולכן כל זמן שחסרה העלייה השנייה,
זה נחשב שאנו עדיין בגלות מצרים.

לתלמיד
עמ' 3

על פי זה יובן מה שכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"³, כימי לשון רבים. לכאורה,
יציאת מצרים היתה ביום אחד בלבד. מדוע אפוא כתוב "כימי" לשון רבים?

כאשר הנביא מיכה מתנבא, הוא אומר "כימי" צאתך ממצרים, בלשון רבים. מדוע? לכאורה היה צריך להיות כתוב
"כיום צאתך". אלא שגם כאן התשובה זהה. היציאה שאכן היתה ביום היציאה ממצרים – הייתה רק חצי עלייה.
וכעת אנו בעיצומה של היציאה ממצרים, שתסתיים בעזרת ה' תיכף ומיד ממש בביאת המשיח.

על פי הנ"ל יובן, כי כל זמן שחסרה העלייה השנייה, זה עדיין נחשב שאנו במצרים. לכן כתוב
"כימי" לשון רבים, לרמז, שכל הימים עד הגאולה העתידה, עדיין ממשיכים לצאת ממצרים, עד
הגאולה העתידה, שאז יהיה גמר ושלימות היציאה.

לתלמיד
עמ' 4

3. מיכה ז, טו.

1. בראשית מג, כ.

2. בראשית מו, ד.

ב. המשמעות של שתי הירידות

<< הרבי

בארץ ישראל – ראיית אלוהות

הביאור של שתי הירידות, מבואר ב'תורה אור' וב'תורת חיים' כפי שהם ברוחניות, ונבאר את עניינם בזמנינו בכל יום יום.

לתלמיד
עמ' 5

בכללות, הירידה התבטאה בכך שיעקב ובניו עזבו את ארץ ישראל - "ארץ אשר... עיני הוי' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה"⁴ - וירדו לארץ מצרים.

במה מתבטא ש"עיני ה' אלקיך בה"? בעובדה ש"למטר השמים תשתה מים"⁵. כאשר אדם חורש וזורע ועושה את כל מה שתלוי בו, הוא עדיין לא בטוח שתהיה צמיחה... עליו להסתכל לעבר השמים ולבקש מה' שירד גשם - "למטר השמים תשתה מים".

הנהגה כזו שוללת את הטעות של "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"⁶, משום שהוא רואה במוחש בעיני בשר, שהוא לבדו אינו יכול לעשות כלום, והוא תלוי בקב"ה.

ארץ ישראל היא מקום שבו קל להאמין בהשגחה עליונה. לא רק בגלל הניסים שלא נגמרים [כפי שהתבטא דוד בן גוריון: "בארץ, מי שלא מאמין בניסים הוא לא ריאלי"...], אלא כי הכלכלה בארץ תלויה ברחמי שמים.

כל שנת בצורת שעוברת על ארץ ישראל ממחישה זאת היטב. חקלאי ארץ ישראל יכולים לעשות את כל ההכנות הדרושות; לחרוש, לזרוע ולדשן את האדמה, אבל אז הם מוכרחים להרים את העיניים לשמים ולבקש גשם. הם יודעים שהפרנסה אינה תלויה בהם, אלא באלוקים בלבד.

[גם בזמננו, עם התפשטות השימוש בטכנולוגיית התפלת מים, רוב המים המשמשים לחקלאות מקורם במשקעים טבעיים. אפילו במקרה של בצורת ממושכת שתביא למצב שבו החקלאים ירכשו מים מותפלים, חס ושלום, יתרחש משבר במחירי המזון והגידולים].

בארץ מצרים – הטבע מעלים על אלוהות

אך כאשר מגיעים לארץ מצרים, שם הסדר שונה. במצרים יש את הנילוס, שעל פי טבע הארץ וטבעו של היאור, עולה הוא בתקופה מסוימת ומשקה את השדות. זה נותן מקום לטעות ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" - שהכל מצד הטבע, וכך יכולים לשכוח על הקב"ה.

לתלמיד
עמ' 5

נהר הנילוס, הזורם באפריקה המזרחית, הוא אחד משני הנהרות הארוכים ביותר בעולם. לנילוס שני מקורות עיקריים: 'הנילוס הלבן', היוצא מהקצה הצפוני של אגם ויקטוריה, ו'הנילוס הכחול', היורד ממעיינות בגובה 2,900 מטר ברמת אתיופיה.

6. דברים ה, יז.

4. דברים יא, יב.

5. דברים יא, יא.

הנילוס מזרים כמויות גדולות של מים, המגיעים מאזורים גשומים, אל ארצות מדבריות המרוחקות אלפי קילומטרים, ובכך משמש להן כמקור חיים. קיומה של מצרים תלוי בגשמים היורדים באפריקה המזרחית וברמת אתיופיה, ובנהר הנילוס שמזרים אליה חלק ממי הגשמים האלה. (למעט רצועה צרה לאורך הנילוס ובדלתא של הנהר, כמעט ואין יישובים במצרים).

כשני שלישי ממי הנילוס מקורם בגשמים היורדים ברמת אתיופיה, בעיקר דרך הנילוס הכחול. מכיוון שהגשמים ברמה זו יורדים רק בעונת הקיץ, ישנן תנודות רבות בכמות המים של הנילוס הכחול, הגורמים לשיטפונות עזים בחלק התחתון של הנהר. לעומת זאת, הנילוס הלבן, המגיע מאזור אגמי מזרח אפריקה, מספק זרימה יציבה יותר לאורך השנה. כתוצאה מהשילוב בין שני המקורות, תקופות הגאות המסורתיות היו בזמנים קבועים בחודשי הקיץ – בעיקר בגלל גשמי המונסון ברמת אתיופיה.

לפני הקמת הסכר אסואן (מערכת של שני סכרים) בשנת 1964 על נהר הנילוס, פקדו את הנילוס תקופות של גאות ושפל, שגרמו לסחף פורה ועשיר בקרקעות החקלאיות.

ה"אבן עזרא" כותב שעד ימיו נהגו מלכי מצרים לצאת לנילוס בבוקר בתקופת הגאות כדי לראות את עליית הנילוס: "לך אל פרעה בבוקר – מנהג מלך מצרים עד היום לצאת בתמוז ואב, כי אז יגדל היאור לראות כמה מעלות עלה" (שמות ז, טו).

•

נמצאנו למדים, שמצרים הפוכה מארץ ישראל. המים במצרים זרמו, ובכן, כמו מים, כביכול בלי קשר לאלוקים. בכל שנה בעונת הגאות מי הנילוס גואים ומציפים את האדמות בגשם, כשלאחר מכן האדמה רוויה ופורייה, והיבול צומח בשפע. לא צריכים את אלוהים, לא צריכים להתפלל ולבקש טובה מאף אחד. הטבע עושה את עבודתו היטב.

בעוד שמקור הביטחון הישראלי הוא אלוהים, הביטחון המצרי הוא הטבע. המצרים התרגלו לחשוב שהעולם מתנהל מעצמו.

הרגל נעשה טבע

כאשר יעקב ירד למצרים ונפגש עם פרעה, הוא ברכו שהנילוס יעלה וישקה את מצרים לא רק בעונת הגאות, אלא בכל פעם שפרעה יגיע לנילוס. זו כמובן תופעה ניסית.

אמנם, האמת היא, שהסיבה שהנילוס השקה את השדות, היא בזכות ברכתו של יעקב לפרעה שהנילוס יעלה לקראתו, שזוהי ברכת ה', אך במשך הזמן - "הרגל נעשה טבע", ויכולים לשכוח שזו ברכת ה', ולחשוב שזהו הטבע - מלשון "טבעו בארץ שעריה" - שהאמת מכוסה וטובעת בהעלם הטבע שמעלים עליו.

במגילת איכה, אנו קוראים שחומות ירושלים טבעו באדמה – "טָבְעוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ". טָבְעוּ מלשון טבע. מכך לומדים שענינו של הטבע הוא שהאמת טבועה בו ונעלמת מן העין. אולם האמת היא, שהעולם נברא על ידי הקב"ה, וכל דבר שקיים ומתרחש בעולם הוא בעצם נס – יש מאין. עובדה שזה קורה מדי יום ואנשים מורגלים

לתלמיד
עמ' 5

בכך, מטביעה את העובדה שזה נס. מכאן שמו: טבע.

ומי לנו גדול מדור המדבר, שהיו דור דעה, מקבלי התורה, שראו איך "וירד ה' על הר סיני"⁷, שה' ירד לתחתונים ועשה מהתחתון דירה לו יתברך, ואף על פי כן שואל המדרש: מדוע המן היה צריך לרדת "דבר יום ביומו"⁸, והיו צריכים להגיע לריבוי ניסים כדי שהמן ירד בכל יום, הרי המן היה יכול לרדת פעם אחת עבור כל ארבעים השנים?

לתלמיד
עמ' 5

מקור 5 ספרי, בהעלותך פט

רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מִפְּנֵי מָה לֹא הָיָה יוֹרֵד בְּפַעַם אֶחָד בְּשָׁנָה? כִּדִּי שִׁיְהַפְּכוּ אֶת לֶפָן לְאַבִּיָּהֶם שְׁבַשְׁמִים.

לתלמיד
עמ' 6

מִשָּׁל לְמָה הַדָּבָר דּוּמָה? לְמַלְךְ שֶׁנֶּזַר עַל כְּנוֹ לְהִיּוֹת מִפְּרִנְסָתוֹ פַּעַם אַחַת בְּשָׁנָה, וְלֹא הָיָה מְקַבֵּל פְּנֵי אָבִיו אֲלֵא בְּשַׁעַת פְּרִנְסָתוֹ. פַּעַם אַחַת חֹזֵר וְנֹזֵר עָלָיו, לְהִיּוֹת מִפְּרִנְסָתוֹ בְּכָל יוֹם. אָמַר הַכֵּן: אֶפְלוֹ אֵינִי מְקַבֵּל פְּנֵי אָבִי אֲלֵא בְּשַׁעַת פְּרִנְסָתִי – דִּי לִי.

כֶּף יִשְׂרָאֵל: הָיוּ בְּבִיתוֹ שֵׁל אָדָם חָמֵשׁ זָכָרִים אוֹ חָמֵשׁ נְקִבּוֹת – הָיָה יוֹשֵׁב וּמַצֵּפָה וְאוֹמֵר: שְׁמָא לֹא יֵרֵד הַמֶּן לְמִחָר, וְנִמְצְיָנוּ מֵתִים בְּרַעַב? יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שִׁירָד! וְנִמְצְאוּ הוֹפְכִים אֶת לֶבָם לְשָׁמַיִם.

<< הרבי

והביאור בזה הוא: אם המן היה יורד בפעם אחת, במשך הזמן היו שוכחים שהוא לחם מן השמים, משום שיש להם לחם מן המוכן בקופסא. העובדה שראו זאת אתמול, לא דומה למה שרואים היום, ומכל שכן כשעוברות שנים רבות. ואם זה כך אפילו אצל דור דעה, מכל שכן שזה כך באדם רגיל, ש"הרגל נעשה טבע" ושוכחים על האמת.

לתלמיד
עמ' 6

המשמעות הכללית של הירידה למצרים היא התרחקות מחיים בעלי תודעה רוחנית גבוהה, של קשר ישיר עם הקב"ה – והימצאות בחיים בהם המעורבות של הקב"ה היא בהעלם, והאדם יכול לחשוב שהוא מסתדר לבד. מציאותו של הקב"ה איננה מורגשת.

כעת נלמד על שתי הדרגות בהתרחקות.

פרשת ויגש – הירידה הראשונה

ובזה גופא, ישנן שתי ירידות - הירידה שבפרשת ויגש - בחיי יעקב והשבטים, והירידה שבפרשת שמות - לאחר מיתתם.

לתלמיד
עמ' 6

כל זמן שיעקב חי, ההעלם וההסתר עדיין לא היה גדול כל כך, משום שהיו יכולים ללכת ולשאול אצל יעקב, והוא יספר שהגאות של הנילוס היא תוצאה מברכתו.

אפילו לאחר מיתת יעקב, כל זמן שיוסף חי, שעניינו היה המשך של יעקב, כפי שאומר הפסוק, "אלה תולדות יעקב יוסף"⁹, והוא היה השליט על ארץ מצרים, עדיין ראו כיצד אלוקות שולטת על הטבע.

9. בראשית לו, ב.

7. שמות יט, כ.

8. שמות טז, ד.

העובדה שיהודי היה המושל בארץ מצרים, היתה הראיה הטובה ביותר שאלוקות ורוחניות חזקות ביותר והן אלו השולטות בגשמיות ובטבע.

לתלמיד
עמ' 6

גם לאחר מות יוסף, כשעדיין חיו חלק מהשבטים שהגיעו מארץ ישראל והביאו עמם את התודעה של "למטר השמים תשתה מים", אזי אפילו שחיו במצרים שבה לא ראו אלוקות - אלא רק את הטבע - בכל אופן, מכיון שכשהם היו בארץ ישראל הם ראו איך ש"עיני ה' אלוקיך בה", זה נתן להם את ההבנה, שגם במצרים, שבה רואים רק טבע - גם הטבע שייך לקב"ה.

ועל דרך המבואר במקום אחר בענין של נס, שהנס מראה לא רק גילוי אלוקות, אלא מלמד שגם הטבע עצמו שייך לקב"ה. שזהו הפירוש נס - מלשון הרמה, שהוא פועל הרמה והגבהה בכל העולם, שכולם מבינים שגם הטבע שייך לקב"ה.

בספר ישעיהו מתואר תהליך הגאולה, בין הדברים ה' אומר לישראל "וְאֶל עַמִּים אֲנִי נָסִי", שה' ירים דגל לאומות. נס מלשון הרמה.

המשמעות היא, שכאשר אדם רואה נס, אין זה רק שהוא מבין שברגע זה הקב"ה הראה את כוחו ושידד את מערכי הטבע, אלא הוא מבין עוד יותר, שאם לקב"ה יש כוח לשדד את מערכי הטבע, זה מלמד שהטבע כולו הוא מכוחו של הקב"ה.

לתלמיד
עמ' 6

משום שבאם הנהגת הטבע היתה שייכת חס ושלוש לרשות בפני עצמה, איך יכול הנס להתערב ברשות אחרת ולשלוט על הטבע? על דרך דברי הגמרא בענין מחציק ולמעלה כו', שבאם נאמר שהן שתי רשויות חס ושלוש, כיצד מאפשר הוא למים לעבור בארצו?

מקור 6 תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף ל"ט עמוד א' (עם תרגום וביאור אבן ישראל)

לתלמיד
עמ' 7

אָמַר לוֹ הָהוּא פֶּרְסִי לְאַמִּימָר: מַחְצִיקָה וְלִמְעָלָה שֶׁל הוֹרְמִיז – אֶל-טוֹב שְׁפָרָא חֲלָקִים הַמְעָלִים וְהַחֲשׂוּבִים – וּמַחְצִיקָה וְלִמְטָה שֶׁל אֶהוֹרְמִיז – אֶל-רָע.

אָמַר לוֹ: אִם כֵּן אֵיךְ מְנִיחַ לוֹ הָאֶל-הָרַע לְאֶל-טוֹב לְהַעֲבִיר מִיָּם שֶׁהוּא שׁוֹתָה בְּאַרְצוֹ? שֶׁהִרִי אָדָם שׁוֹתָה בְּפִיו שֶׁהוּא בְּחֻלְקוֹ הָעֲלִיּוֹן וּמוֹצִיא מִי רְגָלִים מְלִמְטָה!

הכומר הפרסי טען לתנאי אמימר שהאדם הוא תוצר של שתי רשויות – אלוקים טוב ברא את חלקו העליון עם החלקים החשובים והשכליים, ואלוים הרע ברא את החלק התחתון.

ענה לו אמימר בעקיצה: אם כן, מדוע האלוקים הרע מרשה למים לעבור מהגוף העליון דרך הגוף התחתון? אלא בוודאי שהגוף כולו הוא רשות אחת ונברא על ידי ה' אחד.

בנוגע לענייננו, אם הנס הוא בכוח הקב"ה, והטבע בכוח אחר, כיצד יש לנס את הכוח לשובור את הטבע? אלא בוודאי, שכשרואים נס – מבינים שהכוח שיצר את הנס שולט הוא גם על הטבע.

<< הרבי

לתלמיד
עמ' 7

כל זה היה בחיי יעקב ובניו, שאז היתה לפחות הבנה והשגה באלוקות. אכן לא הייתה ראיית אלוקות במוחש כמו בארץ ישראל, אך בכל זאת, הייתה הבנה והשגה. כמו שכתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים"¹⁰, וידועה תורת רבינו הזקן על הפסוק, שאפילו בארץ מצרים היה "ויחי". זו הייתה אמנם ירידה לגבי ארץ ישראל, אך בכל זאת "ויחי".

פרשת שמות – הירידה השנייה

אך בפרשת שמות, לאחר פטירת יעקב והשבטים, התרחשה ירידה שניה. ההעלם והסתר היה כה גדול, שלא היתה אפילו השגה באלוקות.

לתלמיד
עמ' 7

אם בתקופה הראשונה לפחות היה מי שזכר את צורת החיים בארץ ישראל, ואת העובדה שכל מה שיש לנו בטבע – מגיע מהקב"ה בצורה הפשוטה והישרה ביותר, שהביא לכך שגם בזמן מגוריהם במצרים הם לפחות ידעו שזוהי המציאות, הרי שבתקופה השנייה, כבר לא היה מי שזכר כיצד נראים חיים כאלו. הם השתלבו כל כך בחיים הגשמיים והטבעיים של מצרים, שהמוח כבר לא ממש הבין שכל מה שיש לו על פי טבע הוא מהקב"ה. אני חורש את השדה, מעבד אותה, ואז הטבע מביא את המים מהנילוס – דבר שקורה כל שנה כמו שעון – ואז השדה מצמיחה. אני עובד קשה, אני מוצלח – ולכן יש לי כסף.

על תקופה זו נאמר, "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף"¹¹. והפירוש הפנימי בזה, שכאשר היהודי "לא ידע את יוסף", היינו, שכאשר היהודי אינו יודע מיהו השליט האמיתי על מצרים – הוא לא יודע שהאלוקות היא בעל הבית על הטבע – זה גורם לכך, שבלעומת זה ישנו מלך חדש, העלם והסתר שמעלים ומנגד לגמרי.

לתלמיד
עמ' 7

וזוהי הירידה השניה, של פרשת שמות והלאה. שלא רק שלא היתה ראייה באלוקות, אלא גם השגה באלוקות כבר לא היתה. נשארה רק האמונה.

והאמונה הביאה את הגאולה.

ג. שתי הירידות בעבודת האדם

<< הרבי

תפילה, לימוד, עסקים

על דרך זה ישנן את אותן שתי ירידות בכל אחד ואחד בכל יום ויום:

לתלמיד
עמ' 8

בתחילת היום, הדבר הראשון שעל היהודי לעשות הוא - להתפלל. כמאמר רז"ל "שתהא תפילתו סמוכה למיטתו". לאחר התפילה עליו ללכת מבית הכנסת לבית המדרש, ולאחר מכן ללכת לעסקיו וענייני דרך ארץ.

מקור 7 תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף ה' עמוד ב'

הגמרא מלמדת שהתפילה צריכה להיות הדבר הראשון על הבוקר, בסמיכות לקימה מהשינה.

תנאי אבא בנזמין אומר: היתי מצטער כל ימי — על תפילתי שתהא "סמוך למיטתי".

לתלמיד
עמ' 8

רש"י

סמוך למיטתי — כל ימי נזהרתי שלא לעשות מלאכה ושלא לעסק בתורה כשעמדתי במיטתי עד שאקרא קריאת שמע ואתפלל.

מקור 8 שולחן ערוך הרב, אורח חיים, סימן קנ"ה סעיף א'

בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן מובא שאת מצוות תלמוד תורה — שאותה יש לקיים מדי יום — עדיף לעשות מיד אחר התפילה.

כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, ואפלו עני המחוץ על הפתחים, ואפלו בעל אשה ובנים — חייב לקבץ לו עת לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר: "והגית בו יומם ולילה". ועתה זו שכיבום מצוה מן המבחר לקבץ אותה מיד אחר התפילה, קדם שילך לעסקיו.

לתלמיד
עמ' 8

<< הרבי

תפילה — ראייה

בשעת התפילה, האדם נמצא בתחושה הדומה לארץ ישראל. כשהוא אומר שמע ישראל, והרי שמע זה ראשי תיבות - "שאו מרום עיניכם"¹², ולאחר כל ההכנות שאמר לפני קריאת שמע, אינו צריך הרבה עבודה, אלא מיד כשמקיים "שאו מרום עיניכם" - מסתכל על השמים, הוא מיד רואה

לתלמיד
עמ' 8

12. ישעיהו מ, כו, וכפירוש המגלה עמוקות בשם תיקוני זוהר.

רוחניות, בפרט בתפלת שמונה עשרה, שאז הוא בביטול במציאות, כעבד בפני אדונו. כל זה היא מדרגת האדם כפי שהיא בדוגמת ארץ ישראל - "למטר השמים תשתה מים".

סיפור שאו מרום עינים (למורה בלבד)

רבי פסח, יהודי פשוט מהעיר הומיל שברוסיה, מעולם לא למד בישיבה, כי כבר מילדותו היה עליו לצאת ולסייע בפרנסת משפחתו, אך הוא היה איש עסקים מצליח. הוא היה קונה סחורה בהומיל עיר מגוריו, ומוכר אותה בעיירות הקטנות.

לקראת ראש השנה תרכ"ז, הצטרף לחבורת חסידים שנסעה לאדמו"ר מהר"ש בעיירה ליובאוויטש. כאשר נכנס לרבי ליחידות ביקש ברכה לפרנסה. הרבי ברכו שיצליח בכל מעשי ידיו, ולפני צאתו הוסיף ואמר, "ביכולתך לקיים תמיד 'שאו מרום עינים'".

רבי פסח, שלא הבין את דברי הרבי, הלך לאחד מזקני החסידים וביקש הסבר.

הסביר לו החסיד: בבתי הכנסת עושים את החלונות גדולים, לא רק בשביל שיכנס אור, אלא כדי שיהיה אפשר לראות את הרקיע – הדומה לכיסא הכבוד, ויש בכך משום סגולה ליראת שמים. זה מה שהרבי אמר לך, שביכולתך לקיים תמיד "שאו מרום עינים", שכן אתה נוסע תדיר בדרכים ורואה את הרקיע – לא רק בשעה שאתה נמצא בבית הכנסת. תמיד אתה יכול לקיים "שאו מרום עינים".

את הסיפור הזה סיפר הרבי הריי"צ, והוסיף ואמר, "כעבור עשרים וארבע שנים, בראש השנה תרנ"ב, הגיע רבי פסח לליובאוויטש, וסיפר לי על היחידות הראשונה שלו עם הרבי מהר"ש (בשנת תרכ"ז) באריכות ובהתרגשות עצומה, כאילו היא התקיימה היום. הוא הוסיף ואמר, שלאחר שהחסיד הסביר לו את דברי הרבי מהר"ש, הוא השתוקק להבין דברי תורה, והחל ללמוד תורה בחברותא עם שכנו, ר' הירשל השען. בנוסף לכך החל ללמוד תניא וליקוטי תורה.

השנים חלפו, ורבי פסח התעשר ועבר לגור בעיר לודז' שבפולין, והיה מגדולי הסוחרים שם.

בשנת תרפ"ח, בהיותו בן שמונים שנה, הגיע שוב אל הרבי ריי"צ ליחידות, ושוב סיפר לו על היחידות שהיתה לו אצל סבו, הרבי מהר"ש, שישים ושתיים שנים קודם! וגם אז דיבר בהתלהבות רבה, כאלו היחידות התקיימה זה עתה. והוסיף ואמר, "מעת שהפסקתי להסתובב בעיירות חיפשתי בית עם חלונות גדולים, ואת שולחן העבודה קבעתי ליד החלון, כדי שתמיד אוכל לקיים 'שאו מרום עינים'".

על פי ליקוטי דיבורים (מתורגם), חלק ג-ד, עמוד 635

<< הרבי

לימוד התורה – הבנה

אך כאשר הוא מסיים את תפילת שמונה עשרה, לאחר התפילה, הוא כבר חווה ירידה. אך בירידה ישנן שתי דרגות: הדרגה הראשונה בירידה היא, כשהוא הולך מבית הכנסת לבית המדרש, משום שבשעת לימוד התורה אין לו את אותה ראייה שהייתה לו בזמן קריאת שמע ותפילה, אך עדיין יש לו השגה באלוקות. זוהי הירידה הראשונה.

עסקים – העלם

לאחר מכן, בשעה שהולך לעסקיו ולעניני דרך ארץ, מתרחשת הירידה השנייה. משום שאז, לא רק שחסרה אצלו הראיה, אלא שחסרה לו גם ההשגה. הוא לגמרי יכול לשכוח על אלוקות, וכפתגם כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, ש"בהמה אינה יודעת כלל שיש "שמים". היינו, שמצד נפש הבהמית אפשר לשכוח לגמרי על אלוקות. ההעלם של הטבע כה חזק, שאפשר לחשוב שכחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

לתלמיד
עמ' 9

ההוראה

וזוהי ההוראה מגלות מצרים ויציאת מצרים, לעבודתנו שבכל יום יום.

לתלמיד
עמ' 9

יהודי צריך לדעת:

א. מיד כשהוא מסיים שמונה עשרה, זו כבר ירידה. אמנם זהו דבר שצריך לעשות [לסיים את התפילה ולהמשיך את היום בלימוד תורה, בעסקים ובדרך ארץ], אך זה צריך להיעשות באופן של "אנוס על פי הדיבור" - כמו יעקב אבינו שהלך למצרים, רק משום שהקב"ה ציווה עליו לעשות זאת. אכן, הכוונה העליונה היא שהאדם לא ישאר כל היום במדרגה של שמונה עשרה, אלא שילך מבית הכנסת לבית המדרש, ומבית המדרש לעסקיו ולדרך ארץ, אך בכל זאת ישנה ירידה, משום שבשעה שנכנסים לעולם, לא כל אחד יכול לאחוז בדרגה של מתפלל כל היום.

ב. למרות הירידה - שלא רק שאין ראייה באלוקות אלא חסרה אפילו התודעה שיש אלוקות - בכל זאת, בשעה שישנה אמונה, האמונה עצמה מביאה את הגאולה.

משיחת שבת פרשת שמות ה'תשכ"ב, בלתי מוגה
שיחות קודש ה'תשכ"ב, עמוד 163 ואילך
בתרגום המערכת

נקודות מפתח

- אדמו"ר הזקן אומר שבירידת בני ישראל למצרים ישנן שתי דרגות, ומכאן שיש שתי עליות: הראשונה התרחשה ביציאת מצרים, והשנייה בגאולה העתידה.
- הרבי מסביר: בארץ ישראל הנוכחות האלוקית מורגשת וניכרת, ואילו במצרים היא מוסתרת. בישראל חשים כולם שהפרנסה (הגשם) מגיעה בזכות תפילות, ובמצרים היה זה הנילוס שהשקה ו'פרנס' את מצרים, פעולה שנראית טבעית.
- הירידה ראשונה התרחשה עם הגעתם של יעקב ומשפחתו למצרים, אז האלוקות פסקה מלהיות נוכחת באופן של 'ראייה', אך נותרה בתודעה. כל זמן שהשבטים היו בחיים, הם סיפרו לילדיהם על סוג החיים בארץ ישראל, וכך שמרו על התודעה שה' מנהל את הטבע.
- הירידה השנייה התרחשה לאחר מות השבטים. כבר לא היה מי שיספר ויזכיר על סוג החיים של ארץ ישראל, וכך אבדה גם התודעה הרוחנית. נותרה בבני ישראל רק האמונה.

לתלמיד
עמ' 10

- שתי ירידות אלו, מתרחשות בכל יום בחיי האדם. בשיאה של התפילה האדם חווה אלוקות בעוצמה גבוהה ומתבטל בפניה. בסיום התפילה כשהאדם פונה ללמוד, מתרחשת הירידה הראשונה - האלוקות כבר לא נוכחת ב'ראייה', אך היא עדיין בתודעה. בסיום הלימוד, כשהוא ממשיך לעולם החולין, מתרחשת הירידה השניה, ואז ניתן לשכוח לגמרי מהנוכחות האלוהית.
- ההוראה אלינו: כשאנו מסיימים את התפילה וממשיכים לשגרת היום, עלינו לעשות זאת מתוך הרגשה שמכריחים אותנו כביכול, וזה יעזור לנו לשמור על התודעה הרוחנית.
- הוראה נוספת: על אף מצב הירידה שבגלות, שהאלוקות אינה נוכחת אפילו בתודעה השכלית, אם רק נתחזק באמונתנו, האמונה עצמה תביא את הגאולה.

צידה לדרך

עלינו להתאמץ ולשמר במוח ובלב את התודעה כי הקדוש ברוך הוא מנהל את העולם ושולט על הטבע בכל מצב. עלינו לזכור תמיד שההצלחה והברכה מגיעה אלינו מאת ה', ולא בזכות 'כוחי ועוצם ידי'.